

บทที่ 2

สภาพภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างและเมืองสุรินทร์

ในบทนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างและเมืองสุรินทร์ ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจพื้นที่ศึกษาในเชิงภูมิศาสตร์ประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และการขนส่ง รวมถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 สภาพภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

2.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ อุบลราชธานี รวมพื้นที่ 63,525.531 ตารางกิโลเมตร ทางทิศเหนือติดต่อกับ จังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญ ทางทิศใต้ติดต่อกับจังหวัด นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว และราชอาณาจักรกัมพูชา ทางทิศตะวันออกติดต่อกับสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว ทางทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดสระบุรี และลพบุรี ที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ทำให้เกิดผลดีในด้านภูมิรัฐศาสตร์ เนื่องจากอยู่ในวงกระหนาบของประเทศลาวและกัมพูชา การติดต่อกับประเทศลาวทำได้สะดวกตลอดแนวชายแดน เพราะมีเพียงแม่น้ำโขง และส่วนปลายของทิวเขาพนมดงรักกั้นพรมแดนอยู่ ส่วนทางชายแดนกัมพูชานั้น มีทิวเขาพนมดงรักกั้นพรมแดนตลอดแนว การติดต่อถูกจำกัดอยู่เฉพาะตามช่องเขาต่าง ๆ ผ่านเขาที่สูงชัน

เส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเริ่มตั้งแต่สถานีนครราชสีมา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ถึงสถานีอุบลราชธานี อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี รวมระยะทาง 311.447 กิโลเมตร ถ้ารวมระยะทางจากสถานีกรุงเทพ ฯ (หัวลำโพง) จะมีระยะทางรวม 575.1 กิโลเมตร เส้นทางรถไฟสายนี้วางตัวในแนวตะวันออก - ตะวันตก ประมาณละติจูดที่ 15 องศาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 102 ถึง 105 องศาตะวันออก (รูป 2.1)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีลักษณะทางธรณีวิทยาไม่ค่อยสลับซับซ้อนมากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยหินชั้นในยุค Jurassic และยุค Cretaceous ซึ่งเรียกชื่อว่า หมู่หินโคราช ประกอบด้วยหินทรายเป็นส่วนใหญ่ แต่มีชั้นของหินกรวดมน และหินดินดานปรากฏอยู่ในบางบริเวณ จากการศึกษาอายุของหินทำให้นักวิชาการสันนิษฐานได้ว่า ในตอนปลายของมหายุค Mesozoic

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเป็นส่วนหนึ่งของแอ่งแผ่นดินขนาดใหญ่อยู่บนทวีป มีตะกอนทับถมเป็นชั้นหนา โดยบางช่วงเวลาแอ่งแผ่นดินนี้ยุบจมลงเป็นทะเลตื้น เมื่อน้ำทะเลถอยก็ั้งเกิดระเหยตัว จึงกลายเป็นชั้นของเกลือหินแทรกอยู่ในหินชั้นชนิดอื่น ๆ ต่อมาในตอนต้นของมหายุค Cenozoic เมื่อเกิดการบีบอัดตัวของเปลือกโลกจนเกิดการยกตัวสูงขึ้นตามขอบด้านตะวันตก และด้านใต้ของแอ่ง กลายเป็นทิวเขาเตี้ย ๆ มีลักษณะเป็นผาชันหรือผาตั้ง โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างอยู่ในพื้นที่ของแอ่งโคราชทางด้านทิศใต้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบในระดับความสูงประมาณ 150 - 250 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบสูงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีทิวเขาทางด้านตะวันตก ทางด้านใต้ และทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคจะลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ลักษณะพื้นที่เป็นลูกคลื่นน้อย ๆ

โดยมีทิวเขาเป็นขอบกั้นจากภาคกลางชัดเจน ทิวเขาสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ ทิวเขาดงพญาเย็น เป็นขอบด้านตะวันตก ทิวเขาสันกำแพง และทิวพนมดงรัก เป็นขอบทางด้านใต้

แม่น้ำสำคัญ ได้แก่แม่น้ำมูล ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีต้นน้ำอยู่บริเวณทิวเขาสันกำแพง เขตอำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีทิศทางการไหลในช่วงต้นของแม่น้ำขึ้นทางทิศเหนือผ่านจังหวัดนครราชสีมา หลังจากนั้นทิศทางการไหลเปลี่ยนเป็นทิศตะวันออก ผ่านบริเวณตอนบนของจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี รวมระยะทาง 641 กิโลเมตร มีแก่งสำคัญคือ ลำพระเพลิง ลำตะคอง และลำเชิงไกร ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ลำปลายมาศ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ลำลัปลาว และลำชี ในจังหวัดสุรินทร์ ห้วยชะยุ้ง ในจังหวัดศรีสะเกษ ลำเซบาย ลำเซบก ลำโดมใหญ่ และลำโดมน้อย ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี พื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 69,700 ตารางกิโลเมตร เนื่องจากแอ่งโคราชมีลักษณะพื้นที่ลาดเทไปทางทิศตะวันออก ที่ตั้งของเมืองต่าง ๆ จึงมีลักษณะความสูงจากระดับน้ำทะเลแตกต่างกัน จากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก เช่น ตัวเมืองนครราชสีมา อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 185 เมตร และตัวเมืองอุบลราชธานีอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 123 เมตร เป็นต้น

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง อุณหภูมิอยู่ในเกณฑ์สูงตลอดทั้งปี อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในตอนบ่ายอยู่ระหว่าง 32 - 38 องศาเซลเซียส เดือนเมษายนเป็นเดือนที่ร้อนที่สุดในรอบปี สามารถแบ่งฤดูกาลเป็น 3 ฤดู ได้แก่

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 34 องศาเซลเซียส อากาศจะร้อนและแห้งแล้งมาก เพราะอยู่ไกลจากทะเล
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27 องศาเซลเซียส นอกจากนี้ยังมีพายุหมุนเขตร้อน จากมหาสมุทรแปซิฟิกมาทางทิศตะวันออกเป็นบางครั้ง ช่วงระหว่างกลางเดือนสิงหาคมถึงกลางเดือนกันยายน แต่พายุเหล่านี้จะมีกำลังอ่อนลง ขณะเคลื่อนที่ผ่านเทือกเขาในประเทศเวียดนามและลาว กลายเป็นพายุโซนร้อนหรือดีเปรสชัน ดังนั้นอันตรายจะไม่ค่อยปรากฏ เพียงแต่ทำให้ฝนตกหนักหรือลมขนาดปานกลาง
- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ อากาศจะค่อนข้างหนาวเย็น และแห้งแล้ง โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 22 องศาเซลเซียส ช่วงที่อากาศหนาวที่สุดอยู่ระหว่างปลายเดือนธันวาคมถึงมกราคม

ปัจจัยที่ควบคุมอุณหภูมิในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

1. พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีผลทำให้มีอากาศค่อนข้างหนาวเย็นกว่าภาคอื่น ๆ ถึงแม้ระดับพื้นที่จะไม่สูงเท่าภาคเหนือ
2. ลมพายุหมุน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพายุดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้ จึงทำให้มีฝนตกเป็นบริเวณกว้างทั้งพื้นที่ในช่วงปลายฤดูฝน
3. ที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีระยะทางค่อนข้างไกลจากทะเล ทำให้อุณหภูมิของอากาศมีความแตกต่างกันมากระหว่างฤดูร้อนและฤดูหนาว กลางวันและกลางคืน
4. การวางตัวของทิวเขาแดงพญาเย็น ต่อเนื่องถึงทิวเขาสันกำแพง ซึ่งวางตัวในแนวฉากกับลมฝนจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้ภูมิอากาศโดยรวมมีความแห้งแล้งกว่าภาคอื่น ๆ

2.1.2 ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยว

- 1) ทรัพยากรดิน โดยทั่วไปแล้วทรัพยากรดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์มากนัก ส่วนใหญ่เป็นดินทราย และขาดธาตุอาหาร ได้ดินมีเกลือหินทำให้ดินเค็ม และแห้ง ดินส่วนใหญ่มีอินทรีย์วัตถุต่ำ เรียกว่า ดินอนินทรีย์หรือดินแร่ เป็นดินที่มีการสะสมเกลือไว้สูง การระบายน้ำไม่ดี พบจดประตลอดหน้าตัดดิน ไม่เหมาะในการเพาะปลูกพืช และ

ทำนา กลุ่มดินนี้ ได้แก่ ชุดดินกุลาร้องไห้ พบได้ทางตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง บริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ส่วนตอนกลางถึงตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น สามารถปลูกพืชได้หลายชนิด เช่น ข้าว อ้อย ยางพารา ข้าวโพด เป็นต้น

2) ทรัพยากรน้ำ

- น้ำบนผิวดิน คือ น้ำที่ขังอยู่ตามแม่น้ำ หนอง บึง หรือคู แต่สภาพทางธรณีวิทยาซึ่งมีภูมิประเทศเป็นลูกคลื่น ผิวดินบาง และเป็นดินทรายที่ไม่อุ้มน้ำนั้น เมื่อฝนตกน้ำก็จะไหลลงสู่แม่น้ำอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจทำให้เกิดน้ำท่วมในที่ต่ำ และในฤดูแล้งน้ำจะมีการระเหยออกจากผิวดินได้ง่าย จึงมักเกิดความแห้งแล้งขึ้น โดยทั่วไปการพัฒนาแหล่งน้ำบนผิวดินสามารถกระทำได้โดยการสร้างเขื่อน และอ่างเก็บน้ำ ขุดลอกหนองบึงและขุดบ่อเก็บน้ำ โดยรอกันบ่อด้วยแผ่นพลาสติก หรือวัสดุอื่นที่ป้องกันการไหลซึมของน้ำ เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทรายไม่สามารถอุ้มน้ำดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ขาดแคลนน้ำเป็นสำคัญ จึงต้องอาศัยการชลประทานเข้ามาช่วย มีการสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เพื่อเก็บกักน้ำ โดยเขื่อนสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ เขื่อนสิรินธร ในจังหวัดอุบลราชธานี เขื่อนลำตะคอง และเขื่อนลำพระเพลิง ในจังหวัดนครราชสีมา

แหล่งน้ำสำคัญได้แก่ แม่น้ำมูล ซึ่งอยู่ทางตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ถึงแม้แม่น้ำมูลจะมีแควมากซึ่งส่วนใหญ่ไหลในแนวเหนือใต้ นอกจากนี้ยังมีเขื่อน และอ่างเก็บน้ำมากมาย แต่ทรัพยากรน้ำโดยรวมค่อนข้างขาดแคลน โดยเฉพาะในฤดูร้อน ส่วนในฤดูฝนปริมาณน้ำมากจนล้นตลิ่งทำให้เกิดน้ำท่วมในบางปีบริเวณลุ่มน้ำมูล โดยแม่น้ำมูลมีพื้นที่รับน้ำประมาณ 69,700 ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำท่ารวมทั้งปี 20,408.85 ล้านลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำท่าในฤดูฝนร้อยละ 94.33 ในฤดูแล้งร้อยละ 5.67 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545) พื้นที่รับน้ำของแม่น้ำมูลนั้นกระจายไม่ทั่วถึง โดยมากการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมักจะพึ่งพาระบบชลประทาน และอ่างเก็บน้ำเล็ก ๆ ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไป

- น้ำใต้ดิน ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีการเจาะน้ำบาดาลโดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมทรัพยากรธรณี สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมพัฒนาที่ดิน กรมการปกครอง เป็นต้น ประมาณ 25,000 บ่อ ร้อยละ 30 เป็นแหล่งน้ำใต้ดินที่มีความคุ้มค่าในการใช้ไม่ได้ เพราะมีหินเกลืออยู่ในระดับตื้น และปริมาณน้ำฝนที่จะไหลซึมลงไปเติมน้ำบาดาลมีเพียงร้อยละ 3 ของปริมาณน้ำฝนที่ได้รับเท่านั้น ทำให้น้ำใต้ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างค่อนข้างขาดคุณภาพ ส่วนมากจะใช้ในการเกษตรเท่านั้น

3) ทรัพยากรป่าไม้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเป็นพื้นที่ที่มีป่าไม้เหลืออยู่บ้าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาแดงพญาเย็น สันกำแพง และพนมดงรัก บางส่วนของพื้นที่ป่าไม้เหล่านี้ถูกอนุรักษ์เป็นอุทยานแห่งชาติที่สำคัญ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น พื้นที่ป่าส่วนใหญ่จะเป็นป่าไม้ผลัดใบประเภทป่าแดง หรือป่าเต็งรัง และป่าทุ่งหญ้า เมื่อเทียบกับทั้ง 5 จังหวัดแล้ว จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดคือ อุบลราชธานี และจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้น้อยที่สุดคือ สุรินทร์

4) ทรัพยากรแร่ธาตุ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเป็นพื้นที่ที่พบแร่ธาตุน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ แร่ที่พบ ได้แก่ เกลือหิน พบที่จังหวัดอุบลราชธานี และโปแตชพบที่จังหวัดนครราชสีมา

5) ทรัพยากรสัตว์ป่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ที่อุดมด้วยสัตว์ป่ามาก่อนเพราะมีพืชพรรณเป็นทุ่งหญ้าเมืองร้อนกว้างขวาง และป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันนี้มีการตัดไม้ทำลายป่ามาก ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงจากแต่ก่อนมาก ส่งผลให้มีสัตว์ป่าเหลืออยู่น้อยลงตามมา ปัจจุบันพื้นที่ที่พอจะมีสัตว์ป่าอยู่บ้าง คือ ตามภูต่าง ๆ ของทิวเขาพนมดงรัก สัตว์ที่พบ ได้แก่ กระตัง กวาง เก้ง ช้าง เป็นต้น ที่พบตามทุ่งกุลาร้องไห้ ได้แก่ นกกระยางขาว นกกระสานวล เป็นต้น สัตว์ที่นับว่ามีชื่อเสียงของประเทศไทยที่มีแหล่งกำเนิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ แมวป่า (แมวโคราช)

6) ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ ปราสาทขอมโบราณต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ทั้ง 5 จังหวัด เช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง และปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทหินตาเมือนธม จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดวาอาราม ก็มีอยู่กระจายทั่วไป ส่วนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็พอมีบ้าง แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่ากับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากการจัดงานต่าง ๆ ทางขนบธรรมเนียมประเพณีที่ค่อนข้างโดดเด่น เช่น งานช้างจังหวัดสุรินทร์ จัดขึ้นประมาณกลางเดือนพฤศจิกายน ระยะเวลา 10 วัน งานประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี จัดขึ้นในช่วงวันเข้าพรรษา เป็นต้น

2.1.3 ลักษณะทางประชากรและสังคม

1) จำนวนประชากร และความหนาแน่น จำนวนประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างทั้ง 5 จังหวัด ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในภาค โดยแต่ละจังหวัดมีประชากรเกิน 1 ล้านคน ซึ่งถือเป็นลำดับต้น ๆ ของประเทศ (ตาราง 2.1 และ 2.2 และรูป 2.3) จะเห็นได้ว่า จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ นครราชสีมา รองลงไป ได้แก่ อุบลราชธานี บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์ ตามลำดับ จังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นที่สุด ได้แก่

สุรินทร์ รองลงไปได้แก่ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ นครราชสีมา และอุบลราชธานี ตามลำดับ สาเหตุที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีประชากรค่อนข้างมาก มีหลายปัจจัย เช่น มีอัตราการเกิดสูง มีลักษณะครอบครัวขนาดใหญ่มาตั้งแต่อดีต และมีการย้ายถิ่นเข้ามาเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

ตาราง 2.1 สถิติจำนวนประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างในช่วง พ.ศ. 2513 - 2553

จังหวัด	พ.ศ. 2513	พ.ศ. 2523	พ.ศ. 2533	พ.ศ. 2543	พ.ศ. 2553
นครราชสีมา	1,417,881	1,916,681	2,384,252	2,546,311	2,582,089
บุรีรัมย์	768,317	1,132,980	1,441,517	1,528,207	1,553,765
สุรินทร์	740,774	1,035,577	1,288,503	1,383,156	1,381,761
ศรีสะเกษ	809,818	1,082,101	1,336,161	1,443,766	1,452,471
อุบลราชธานี	1,501,784	1,560,272	1,932,052	1,767,346	1,813,088
รวม	5,238,574	6,727,611	8,382,485	8,668,786	8,783,174

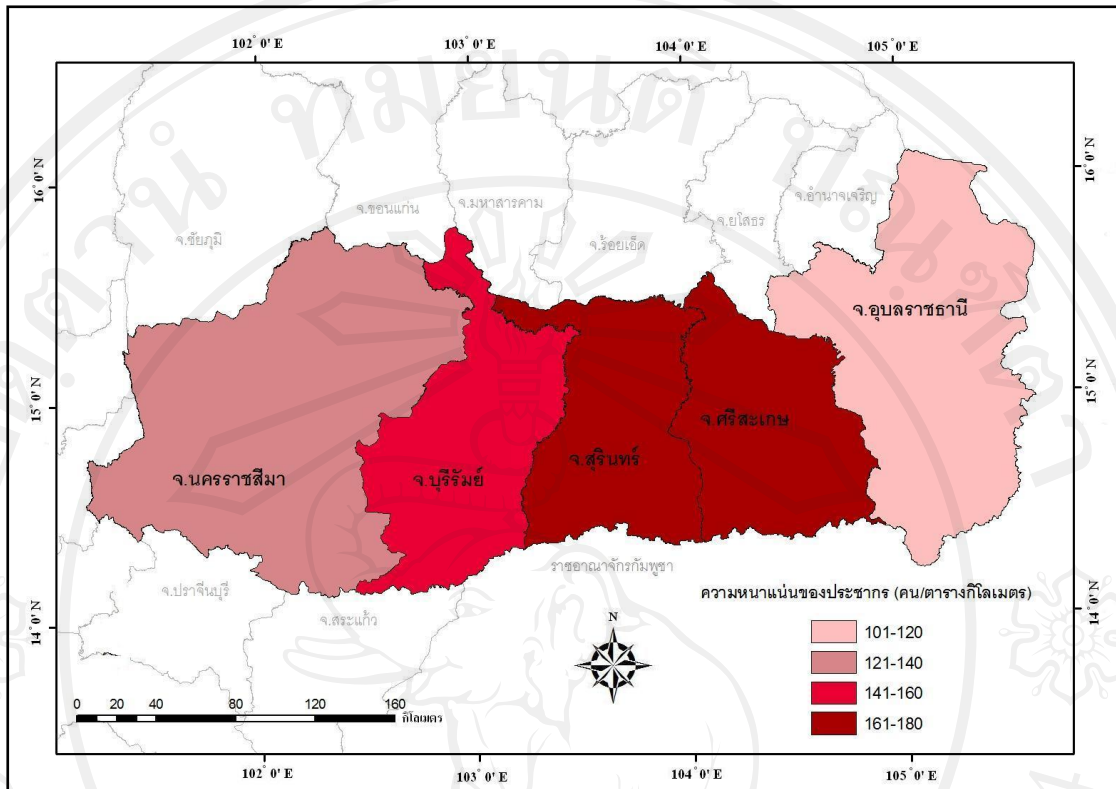
ที่มา: ศูนย์สารสนเทศทางประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. “สถิติประชากร.” (ระบบออนไลน์ แหล่งที่มา: www.cps.chula.ac.th, 12 พฤษภาคม 2555).

ตาราง 2.2 พื้นที่และความหนาแน่นของประชากรใน พ.ศ. 2545, 2549 และ 2553 (คนต่อตารางกิโลเมตร)

จังหวัด	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	พ.ศ. 2545	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2553
นครราชสีมา	20,493.964	125.95	124.70	125.99
บุรีรัมย์	10,322.885	149.74	148.87	150.52
สุรินทร์	8,124.056	172.25	169.28	170.08
ศรีสะเกษ	8,839.976	165.04	163.63	164.31
อุบลราชธานี	15,744.650	113.87	113.25	115.16
รวม	63,525.531	เฉลี่ย 138.18	เฉลี่ย 136.91	เฉลี่ย 138.26

ที่มา: ประมวลผลจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติ. “สถิติประชากรรายจังหวัด.” (ระบบออนไลน์ แหล่งที่มา: www.nso.go.th, 18 พฤศจิกายน 2553).

2) การอพยพย้ายถิ่นของประชากร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีการอพยพย้ายถิ่นภายในภาคค่อนข้างน้อย ถ้าเทียบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ส่วนใหญ่เป็นการอพยพย้ายถิ่นจาก จังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์ ไปจนถึงจังหวัดนครราชสีมา ทำให้จังหวัดนครราชสีมาซึ่ง

รูป 2.3 ความหนาแน่นของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ปี พ.ศ. 2553

เปรียบดังประตูสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว บางส่วนก็จะอพยพไปที่จังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งมีพื้นที่ปลูกพืชไร่กว้างขวาง และมีพื้นที่การทำการมาก อย่างไรก็ตามประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ยังจัดว่าเป็นประชากรที่มีการอพยพย้ายถิ่นกระจายออกไปในภูมิภาคต่าง ๆ มากที่สุด โดยเฉพาะเข้ามายังภาคกลาง และกรุงเทพฯ เพื่อมาหางานทำเป็นสำคัญ ส่วนมากยังมีลักษณะเป็นการย้ายชั่วคราว ซึ่งยังคงมีการย้ายเข้าออกอยู่ตลอดเวลา

3) การตั้งถิ่นฐานของประชากร ประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างจะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่ดอน และบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำมูล แต่ก็ไม่ได้มีความหนาแน่นมากนัก รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่นี้ จะมีจุดเด่นซึ่งแตกต่างไปภาคอื่น ๆ ของประเทศ คือ ส่วนใหญ่จะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่นและเป็นกระจุกบริเวณรอบ ๆ อ่างเก็บน้ำหรือแหล่งน้ำธรรมชาติ เพราะน้ำเป็นปัจจัยสำคัญของการตั้งถิ่นฐานในเขตที่มีความแห้งแล้ง ซึ่งเป็นดินปนทรายไม่อุ้มน้ำ นอกจากนั้นก็จะมีลักษณะคล้ายพื้นที่อื่น ๆ คือจะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแนวของเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะถนนสายสำคัญและบริเวณสถานีรถไฟที่ตัดผ่านจังหวัดต่าง ๆ ในภาคนี้ทำให้เกิดเป็นเมือง หรือชุมชนขนาดใหญ่ โดยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ศูนย์กลางที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น เช่น เมืองนครราชสีมา ลำปลายมาศ เมืองบุรีรัมย์ เมืองสุรินทร์ ศรีขรภูมิ อุทุมพรพิสัย เมืองศรีสะเกษ เป็นต้น

4) ลักษณะประชากรทางด้านวัฒนธรรมและสังคม

เชื้อชาติ ชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นเชื้อสายไทยผสม ส่วนใหญ่ มักถูกเรียกว่า ลาว ซึ่งมีอยู่หลายกลุ่ม เช่น ลาวกาฬ ลาวพวน และลาวพุงขาว แท้จริงแล้วชาวไทย ภาคอีสานเป็นผู้สืบเลือดเนื้อของชนชาติไทย หรืออ้ายลาว ที่มาตั้งอาณาจักรล้านช้าง และในสมัยรัชกาลที่ 2 จึงได้ทรงยกเลิกเรียกชาวอีสานว่า ลาว แต่ให้เรียกว่า ไทยลาว และเรียกพวกที่อยู่เขตจังหวัด นครราชสีมาว่า ไทยโคราช ชาวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ยังแยกออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ อีก เช่น กลุ่มคนไทยแถบลุ่มน้ำโขงบริเวณจังหวัดอุบลราชธานีที่เรียกว่า ไทยลาว ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีกลุ่มไทยอพยพเข้ามาจากหลายพื้นที่ ซึ่งเมื่ออพยพมาแล้ว มักจะไปตั้งถิ่นฐานแถบลุ่มแม่น้ำมูล ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ ในสมัยโบราณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอมก่อนที่จะตกมาเป็นของไทย ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีประชาชนเชื้อสายเขมรค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้ยังมีชาวส่วยปะปนอยู่กับชนชาติไทยทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ส่วนทางตอนเหนือและตะวันออก มีชนชาวเวียตนาม และลาว เข้ามาปะปนอยู่บ้างกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ. 2484 - 2488) ได้มีชาวเวียตนามอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีชนชาติที่อพยพมาแต่เดิม กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ ได้แก่ คนจีนแท้ และลูกผสม จากเชื้อสายต่าง ๆ

ศาสนา ชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนับถือพระพุทธศาสนา โดยในระยะแรกนับถือลัทธิมหายานแต่ก็ไม่ได้ละทิ้งการนับถือผีสาวเทวดา ซึ่งนับถือแต่เก่าก่อน ต่อมาเมื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตที่ขอมเคยปกครอง ก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาลัทธิหินยาน ซึ่งได้อิทธิพลมาจากจากพวกขอม โดยขอมได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง

ภาษา ในอดีตภาษาเขียนชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีลักษณะเช่นเดียวกับชาวไทยภาคเหนือ ตัวอักษรของอักษรไทยภาคอีสานก็เหมือนตัวอักษรของชาวเหนือ คือ มีลักษณะกลมซึ่งได้ค้นเค้ามาจากอักษรมอญโบราณ ในปัจจุบันชาวไทยภาคอีสานไม่สามารถเขียนอักษรเหล่านี้ได้แล้ว เพราะใช้ภาษาไทยเหมือนกันทั่วประเทศ เว้นแต่ภาษาพูดที่ยังมีลักษณะเป็นภาษาท้องถิ่น แตกแขนงเป็นแห่ง ๆ โดยในจังหวัดสุรินทร์มักจะพูดภาษาเขมรเป็นส่วนใหญ่ มีส่วยลาวปะปนบ้าง ส่วนในจังหวัดอื่น ๆ ภาษาถิ่นมักจะใช้ภาษาลาวเป็นส่วนใหญ่

วัฒนธรรมและประเพณี ความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างค่อนข้างเรียบง่าย อุปนิสัยซื่อตรง อ่อนโยน ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม เป็นมิตร อดทน และมีระบบสังคมเป็นแบบเครือญาติขนาดใหญ่จนได้สมญาว่า "ถิ่นไทยดี" อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตลอดจนสำเนียงภาษาที่ใช้พูดและลักษณะผิวพรรณแล้ว

วัฒนธรรมประเพณีของภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มักจะเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากเขมร ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีผิวดำ ยกเว้นคนจีน

เนื่องจากภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง อยู่ในบริเวณแอ่งโคราช ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบสูง และแนวหินภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว เนื่องจากภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเคยเป็นเส้นทางการเดินทางของชาวขอมโบราณ จึงมีโบราณสถานเก่าแก่ที่ได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมจากเขมรมาก กลุ่มชนในภาคอีสานตอนล่างมีทั้งชาวเขมรสูง ชาวกูย (ส่วยพวกเลี้ยงช้าง) ชาวไทยโคราช ชาวกระโซ่ ชาวแสก ชาวกูลา และชาวไทยย้อ กลุ่มชนเหล่านี้อาศัยอยู่ในจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์

เครื่องแต่งกายพื้นบ้านของภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเป็นผ้าทอมือทั้งจากฝ้ายและไหม สตรีไทยอีสานจะนุ่งผ้าชิ้นสั้นแก่เข้า สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบ เก๋ล้มมวย และทัดดอกไม้ ส่วนชายนุ่งกางเกงหรือโสร่ง สวมเสื้อ คาดผ้าขาวม้า เครื่องประดับส่วนใหญ่ทำด้วยเงินและทอง ปัจจุบันหาชมการแต่งกายตามประเพณีนี้ได้ตามงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานช้าง จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น โดยในสมัยโบราณงานทอผ้าถือเป็นกิจกรรมยามว่างจากงานประจำอื่น ๆ นอกจากจะใช้ผ้าทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม ผ้าขาวม้า ทอเป็นเครื่องถวายพระ ผ้าห่อคัมภีร์ และผ้ากราบ ผ้าที่มีลวดลายประณีตงดงามขึ้นชื่อของภาคอีสาน คือ ผ้าลายจิด ผ้ามัดหมี่ และผ้าแพรวา

อาหารอีสาน รสชาติจะเผ็ดจัด และมีครบแทบทุกรส อาหารที่ขึ้นชื่อคือ ส้มตำ ทำได้ทั้งมะละกอ แตงกวา มะม่วง กระเทียม มะขม มะเขือ สับปะรด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีดื่มเครื่องในซกเล็ก แจ่วฮ้อน (สุกี้อีสาน) ปลาต้ม ลาบ และแจ่วต่าง ๆ จิ้มกับผัก ส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งอยู่ติดแม่น้ำโขงจะมีปลาน้ำจืดได้รับประทาน ชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ส่วนใหญ่จะรับประทานข้าวเหนียว ยกเว้นในบางส่วนของจังหวัด บุรีรัมย์ สุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ที่นิยมรับประทานข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว

ด้วยเหตุที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเป็นดินแดนค่อนข้างแห้งแล้งตลอดปี จึงมีประเพณีหรือพิธีแก้เคล็ดเกี่ยวกับการขอฝน เป็นการบนบานศาลกล่าวหรืออ้อนวอน ต่อเทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยบันดาลให้ฝนตก เพื่อพืชพันธุ์ธัญญาหารจะได้เจริญงอกงาม ประเพณีดังกล่าวได้สะท้อนออกให้เห็นในงานบุญต่าง ๆ ที่หาดู ไม่ได้ในภาคอื่น เช่น พิธีแห่นางแมว เนื่องจากเชื่อว่าแมวเป็นสัตว์ที่เกลียดน้ำ ดังนั้นจึงจับแมวมาแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน ผ่านบ้านไหนก็จะเอาน้ำสาเดเพื่อเรียกร้องให้เทพยดา เห็นใจแมวและยอมให้ฝนตก นอกจากนั้นยังมีพิธีแห่กานาสู่ขวัญ และพิธีสู่ขวัญวัว - ควาย เป็นพิธีขอความอุดมสมบูรณ์ให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร

สำหรับวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของทางหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กล่าวได้ว่า จังหวัดอุบลราชธานีมีประวัติเป็นรากฐานแห่งการขยาย

พระพุทธศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษา และงานแห่ปราสาทผึ้ง พิธีทำบุญข้าวประดับดิน พิธีทำบุญข้าวสาก พิธีบุญพระเวศ และพิธีทำบุญข้าวจี ส่วนประเพณีอื่น ๆ ที่ยังคงถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้แก่ ประเพณีกินดอง ประเพณีรำผีฟ้า ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณี พิธีผีดผี พิธีบายศรีหรือเรียกขวัญ ลักษณะศิลปะที่ปรากฏในประติมากรรมและสถาปัตยกรรมมีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และต่อมาจนถึงสมัยขอมเรืองอำนาจ ดังจะเห็นได้จากโบราณสถาน ที่มีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และมีปราสาทอีกมากมายในจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ เป็นต้น

2.1.4 เศรษฐกิจ

1) อาชีพสำคัญของประชากร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีสภาพแวดล้อมที่ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ซึ่งไม่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของประชากรในท้องถิ่นมากนัก คือ มีสภาพส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย มีธาตุอาหารน้อย มีการชะล้างพังทลายสูง และไม่อุ้มน้ำ แม้ว่าภาคนี้จะมีปริมาณฝนตกมากก็ตามแต่มักจะประสบปัญหาความแห้งแล้งอยู่เสมอ โดยเฉพาะในฤดูแล้งจะขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค และยังประสบปัญหาดินเค็มเป็นบริเวณกว้างอีกด้วย แต่ประชากรในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็พยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นิยมปลูกข้าวสำหรับใช้บริโภคในครอบครัว นอกจากนั้นยังมีอาชีพอื่น ๆ อีกด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การเพาะปลูก พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว แต่ผลิตผลต่อพื้นที่ค่อนข้างต่ำ ข้าวหอมมะลิเป็นข้าวที่มีชื่อเสียงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พืชไร่ที่สำคัญและปลูกกันมาก ได้แก่ ปอแก้ว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยาสูบ มะเขือเทศ และฝ้าย นอกจากนี้ยังมีผักต่าง ๆ เช่น หอม กระเทียม อ้อย ละหุ่ง แตงโม แคนตาลูป เป็นต้น ผลไม้ เช่น มะละกอ น้อยหน่า ส้ม กล้วย มะม่วง และยังมีพืชที่ทดลองปลูก คือ ยางพารา และมะม่วงหิมพานต์

การเลี้ยงสัตว์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีการเลี้ยงโคจำนวนมาก และมีการเลี้ยงสัตว์แบบพื้นเมืองในทุ่งหญ้าธรรมชาติโดยเลี้ยงเป็นฝูง ฝูงละ 5 - 10 ตัว ส่วนการเลี้ยงโคนมเพื่อการค้ามีที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงช้าง สุกร ไก่ และการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอีกด้วย

การประมง มีการส่งเสริมให้ทำการประมงเพื่อเพิ่มอาหารโปรตีน และเพื่อเป็นสินค้า มีการเลี้ยงปลาตามบ่อ และอ่างเก็บน้ำ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีสถานประมงและแหล่งเพาะพันธุ์ปลาอยู่ทั่วไป ซึ่งจะนำปลาไปปล่อยตามแหล่งน้ำต่าง ๆ

การทำเกลือสินเธาว์หรือเกลือบก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีเกลือสินเธาว์จำนวนมาก เพราะมีชั้นเกลือหินกระจายอยู่อย่างกว้างขวาง เกลือสินเธาว์ เป็นเกลือที่มีโซเดียมคลอไรด์สูง และมีความเค็มกว่าเกลือสมุทรถึง 4 เท่า แหล่งผลิตเกลือสินเธาว์ที่สำคัญ ได้แก่ อำเภอฟิมาย จังหวัดนครราชสีมา

อุตสาหกรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมพื้นเมือง เช่น การทอผ้าไหม ผ้าไหมมัดหมี่ ทอผ้าฝ้าย และทำเสื้อผ้า ของใช้จากผ้า ทำเครื่องปั้นดินเผา ทำเครื่องเงินและเครื่องประดับจากเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างยังมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นใหม่ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เช่น โรงงานน้ำตาลในจังหวัดนครราชสีมา และสุรินทร์ เป็นต้น ซึ่งสร้างงานสร้างรายได้ให้กับแรงงานในพื้นที่เป็นจำนวนมาก

2) การพัฒนาเศรษฐกิจการค้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างในอนาคต จะพัฒนาเพื่อให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของภาคและประเทศ โดยเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญหลายประการ เช่น ข้าวหอมมะลิ พืชพลังงานทดแทน และพืชเส้นใยสิ่งทอ ซึ่งสินค้าเกษตรกรรมเหล่านี้เป็นปัจจุบันยังคงเป็นการเกษตรแบบดั้งเดิม โดยมีนโยบายของหน่วยงานของภาครัฐระดับต่าง ๆ ที่ได้ตั้งเป้าหมายให้พัฒนาเป็นอุตสาหกรรม การเกษตรเพื่อการส่งออกในอนาคต โดยกำหนดให้จังหวัดนครราชสีมาเป็นศูนย์กลางการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออก ส่วนด้านอุตสาหกรรม นอกจากอุตสาหกรรมเกษตรที่ต่อเนื่องมาจากสาขาเกษตรกรรมแล้ว กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ยังมีศักยภาพด้านอุตสาหกรรม ยานยนต์ (จังหวัดนครราชสีมา) ซึ่งต่อเนื่องตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 และหมายเลข 24 เชื่อมโยงกับย่านอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก และสามารถเชื่อมโยงโดยตรงไปยังเส้นทาง east - west economic corridor เพื่อเชื่อมโยงต่อไปยัง สปป.ลาว และเวียดนาม ซึ่งจะเป็นตลาดสำคัญที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่องของอุตสาหกรรมยานยนต์ในอนาคต และอุตสาหกรรมสิ่งทอ (จังหวัดชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์) และด้านการค้าบริการ จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการรวบรวม และการกระจายสินค้าที่เชื่อมโยงกับภาค มหานคร และภาคตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระดับโลก อีกทั้งจังหวัดสุรินทร์ก็เป็นจุดเชื่อมโยงที่สำคัญกับประเทศกัมพูชา โดยผ่านด่านช่องจอมที่จะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากการเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายสินค้าที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการพัฒนาดังกล่าว จำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งในหลายรูปแบบให้มีประสิทธิภาพ ดังจะได้กล่าวต่อไป (สำนักยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง, 2553)

2.1.5 การขนส่ง

ในปัจจุบันระบบขนส่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีความสะดวกพอสมควร โดยเฉพาะถนน ซึ่งมีมากมายหลายสายอีกทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ การก่อสร้างและพัฒนาถนนทำได้ง่าย ถนนสายสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 24 ผ่านบริเวณอำเภอต่าง ๆ ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างทั้ง 5 จังหวัด ถนนสายนี้ถือเป็นสายเศรษฐกิจของอีสานใต้ ต้นทางอยู่ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ปลายทางอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นเส้นทางลำเลียง และขนส่งสินค้าต่าง ๆ จากกรุงเทพฯ ถนนสายนี้ในปัจจุบันมีการขยายเป็นสี่ช่องทาง ถึงหกช่องทาง ในหลายบริเวณแล้ว อำเภอต่าง ๆ ที่ถนนสายนี้ตัดผ่านจึงมีความเจริญกว่าในอดีตมาก ถนนอีกสายที่มีความสำคัญคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 ตัดผ่านบริเวณอำเภอเมืองของทั้ง 5 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ถนนสายนี้มีแนวที่ขนานกับเส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

เส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนี้สร้างเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473 ความเจริญของเมืองต่าง ๆ ที่เส้นทางรถไฟผ่าน จึงเจริญเติบโตควบคู่กับการพัฒนาของเส้นทางรถไฟ โดยเฉพาะเมืองบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ 3 เมืองนี้ไม่มีแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่านในอำเภอเมือง และถนนก็เกิดขึ้นหลังทางรถไฟ ทำให้ความเจริญทางเศรษฐกิจในอดีตต้องพึ่งพาเส้นทางรถไฟเป็นหลักเพื่อขนส่งสินค้า และผู้โดยสาร

แม้ว่าเส้นทางรถไฟสายนี้จะมีความสำคัญ แต่เส้นทางนั้นพาดผ่านเฉพาะแนวตะวันออก - ตะวันตกเท่านั้น การขนส่งในแนวเหนือ - ใต้ ก็ยังต้องพึ่งพาถนนทั้งหมด ดังนั้นการพัฒนาเส้นทางรถไฟเพิ่มเติม เพื่อที่จะกระชับพื้นที่ หรือพัฒนาเพื่อให้การขนส่งมีความหลากหลาย และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ย่อมเป็นผลดีต่อการพัฒนาพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ดังที่สำนักยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้วางนโยบายเพื่อพัฒนาระบบขนส่งในอนาคตเอาไว้ดังนี้

การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จะเป็นการพัฒนาเพื่อการเป็นศูนย์กลางการรวบรวมและการกระจายสินค้าในสองระดับ คือ ระดับภายในประเทศที่จังหวัดนครราชสีมาซึ่งทำหน้าที่เป็นประตูสู่ภาคอีสาน ทำหน้าที่เป็นจุดรวบรวมสินค้าจากภายในภาค จัดการเรื่องบรรจุกักตุนให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า และการกระจายต่อไปยังภาคอื่น ๆ และในทางกลับกันสำหรับสินค้าจากภาคอื่น ๆ เข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็จะเป็นการรวบรวมสินค้าแล้วจัดการหีบห่อและบรรจุกักตุนให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าภายในภาค และการกระจายออกไปยังพื้นที่เป้าหมายต่อไป ส่วนจังหวัดสุรินทร์ทำหน้าที่เป็นประตูเชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชาที่ช่องจอม อำเภอกาบเชิง จะเป็นด่านการค้าชายแดนที่สำคัญที่จะสร้างมูลค่าทาง

เศรษฐกิจให้กับประเทศได้เป็นจำนวนมาก การเป็นศูนย์กลางทั้งสองระดับต้องการระบบคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพ จึงต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ด้านโลจิสติกส์ รวมทั้งการเชื่อมโยงประสิทธิภาพของการคมนาคมขนส่งหลากหลายประเภท ที่จะเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในระดับอนุภาคกลุ่มจังหวัดและระดับประเทศต่อไป หมายความว่าต้องพัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ทั้งถนน และทางรถไฟ ให้มีศักยภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ (สำนักยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง, 2553)

2.1.6 ปัญหาสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

1) ปัญหาดินและน้ำ ดินในภูมิภาคเป็นดินเค็มและสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย เมื่อฝนตกไม่สามารถกักเก็บไว้ได้ ทำให้ขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง ส่งผลโดยตรงต่อระบบการเกษตร โดยเฉพาะตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

2) ปัญหาความยากจนและการอพยพย้ายถิ่น ซึ่งสภาพความยากจนของประชาชนมีทุกภาคอยู่แล้ว แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนี้มีความรุนแรง ทำให้ประชาชนในวัยทำงานส่วนมากจะอพยพย้ายถิ่น เพื่อหางานทำเข้าสู่เมืองใหญ่กลายเป็นปัญหาสังคมในเขตเมืองใหญ่

3) ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างอยู่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ ลาวและเขมร

ปัญหาสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ส่งผลกระทบต่อปัญหาของประเทศด้วย ดังนั้นรัฐบาลจึงมีแผนรณรงค์แก้ไขและพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยรวมมาทุกยุคสมัย ตัวอย่างโครงการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน มีดังนี้

- โครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ทุ่งกุลาร้องไห้มีพื้นที่ทั้งหมดสองล้านไร่ อยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด สุรินทร์ มหาสารคาม ศรีสะเกษ และยโสธร เป็นพื้นที่ที่มีความแห้งแล้งที่สุดของภาค ประชาชนที่อยู่ในบริเวณนี้ทำการเพาะปลูกได้แต่ต้องมีปัญหาเรื่องน้ำ และดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การพัฒนาจึงดำเนินการเพื่อพัฒนาดิน และน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

- โครงการอีสานเขียว หรือโครงการน้ำพระทัยจากในหลวงเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 เมื่อเกิดภาวะแห้งแล้งในภาคอีสานในหลายจังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้อย่างรุนแรง

- โครงการโขง ชี มูล เป็นโครงการผันน้ำจากแม่น้ำโขงที่มีปริมาณน้ำมากสู่แม่น้ำชีและแม่น้ำมูล เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยใช้ระบบคลองส่งน้ำมาหล่อเลี้ยงทั้งภาคให้มียาน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตร โดยเฉพาะในฤดูแล้ง และเป็นการสกัดกั้นการอพยพของประชากรออกจากถิ่น

2.2 สภาพภูมิศาสตร์ของเมืองสุรินทร์

2.2.1 ประวัติเมืองสุรินทร์ และจังหวัดสุรินทร์

สุรินทร์ เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานเมืองหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร อาศัยเพียงข้อสันนิษฐานของนักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี ตลอดจนคำบอกกล่าวของผู้สูงอายุที่เล่าต่อ ๆ กันมา โดยเชื่อกันว่าเมืองสุรินทร์ถูกสร้างขึ้นเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว ในสมัยที่พวกขอมเรืองอำนาจอยู่ในบริเวณนี้ เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง เมืองสุรินทร์ได้ถูกทิ้งร้างจนกลายเป็นป่าดงอยู่นาน จนกระทั่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย พ.ศ. 2260 ชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งที่เรียกตนเองว่า ส่วยหรือกูย ซึ่งอาศัยอยู่แถบเมืองอัตปือ แสนแป แคว้นจำปาศักดิ์ ซึ่งขณะนั้นเป็นดินแดนของไทย และเป็นผู้มีความสามารถในการจับช้างป่ามาเลี้ยงไว้ใช้งานเป็นอย่างมาก ได้พากันอพยพข้ามลำน้ำโขงมาสู่ฝั่งขวา โดยได้แยกย้ายไปตั้งหลักฐานที่บ้านเมืองที (ทางตะวันออกของอำเภอเมืองสุรินทร์) บ้านกุดหวาย (อำเภอรัตนบุรี) บ้านเมืองสิง (อำเภอจอมพระ) บ้านโคกลำดวน (อำเภอขุนขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ) บ้านอัจจะปะนึ่ง (อำเภอสังขะ) และบ้านกุดปะไท (อำเภอศีขรภูมิ) แต่ละบ้านมีหัวหน้าคอยควบคุมอยู่

ในปี พ.ศ. 2306 หลวงสุรินทร์ภักดี หรือเชียงปุม หัวหน้าหมู่บ้านเมืองที ได้ขอให้เจ้าเมืองพิมายกราบบังคมทูลขอพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) ย้ายหมู่บ้านจากบ้านเมืองทีมาตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านคูประทาย อันเป็นบริเวณที่ตั้งเมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน เนื่องจากเห็นว่าเป็นบริเวณที่มีชัยภูมิเหมาะสมมีกำแพงค่ายคูล้อมรอบ 2 ชั้น มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพและอยู่อาศัย ต่อมาหลวงสุรินทร์ภักดีได้กระทำความดีความชอบเป็นที่โปรดปราน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านคูประทายเป็นเมืองประทายสมันต์และเลื่อนบรรดาศักดิ์หลวงสุรินทร์ภักดี เป็นพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง ให้เป็นเจ้าเมืองปกครอง (อัยยงค์ ขมิติ, 2552)

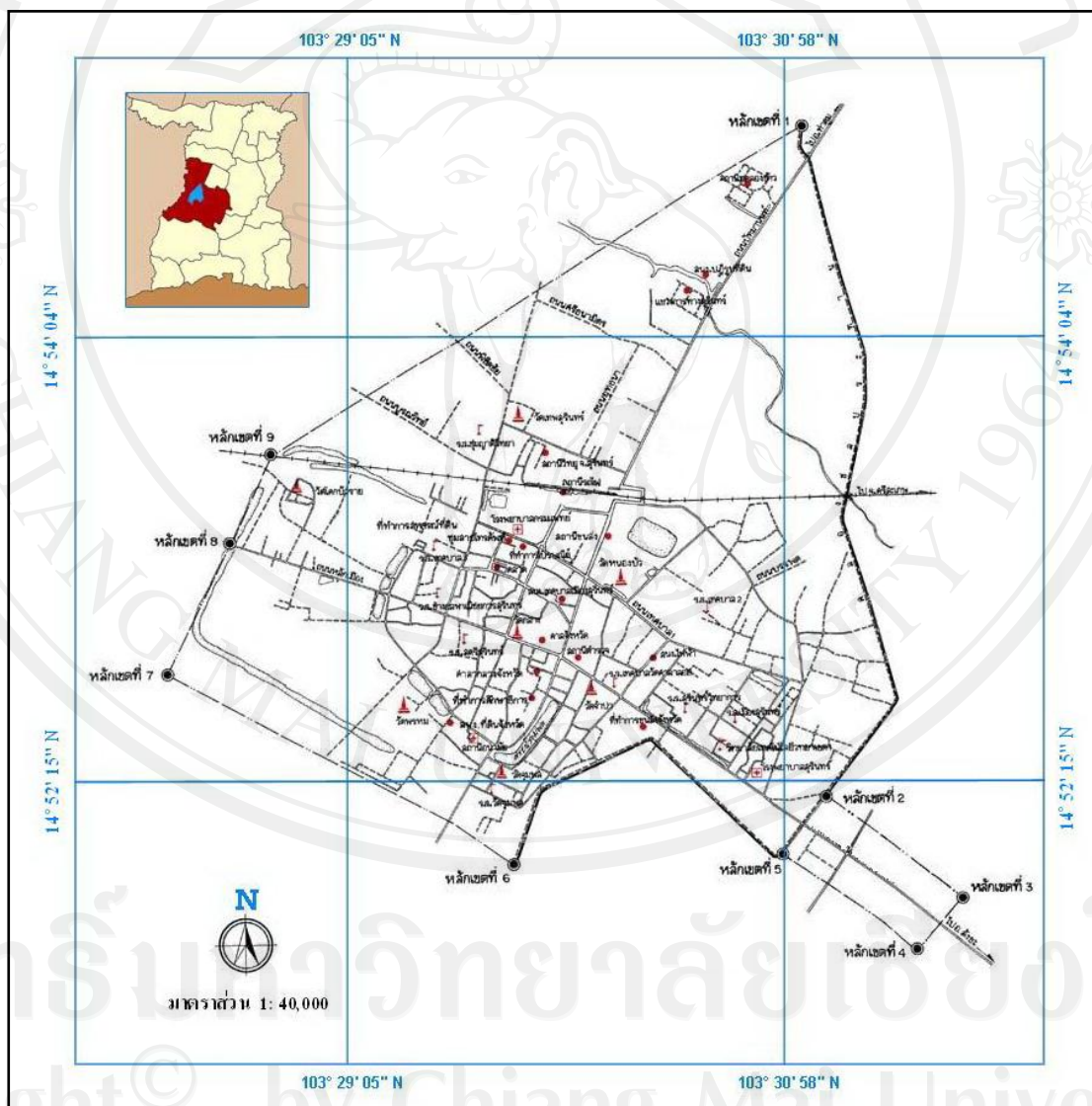
ต่อมาปี พ.ศ. 2329 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองประทายสมันต์เป็นเมืองสุรินทร์ ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมือง และมีเจ้าเมืองปกครองสืบเชื้อสายกันมารวม 22 คน จนถึงปี พ.ศ. 2451 ได้มีการปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินเป็นแบบเทศาภิบาล ส่วนกลางได้แต่งตั้งพระกรุงศรีบุรีรักษ์ (สุข สุมานนท์) มาดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคนแรก

พื้นที่เขตปกครองของจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย 17 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ จอมพระ ท่าตูม รัตนบุรี หุมพลบุรี สำโรงทาบ สนม ศีขรภูมิ สังขะ ลำดวน ปราสาท กาบเชิง บัวเชด พนมดงรัก เขวาสินรินทร์ โนนารายณ์ และศรีณรงค์

2.2.2 ลักษณะทางกายภาพ

เมืองสุรินทร์ตั้งอยู่บริเวณตอนกลาง - ตะวันตก ของพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประมาณ ละติจูดที่ 14 องศา 53 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 103 องศา 30 ลิปดาตะวันออก ระยะทางห่างจาก กรุงเทพมหานครโดยทางรถไฟ 420 กิโลเมตร และโดยทางรถยนต์ประมาณ 450 กิโลเมตร

เทศบาลเมืองสุรินทร์ มีเนื้อที่ 11.39 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,118.75 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ และไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน พื้นที่ตอนกลางจะมีเขต คูเมืองเก่าล้อมรอบ 2 ชั้น (รูป 2.4)

รูป 2.4 ขอบเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2555)

ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองสุรินทร์. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลเมืองสุรินทร์.”
(ระบบออนไลน์ แหล่งที่มา: www.mosurin.go.th, 16 พฤศจิกายน 2554).

2.2.3 ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรท่องเที่ยว

1) ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่ในเทศบาลเมืองจะมีห้วยหนองคลองบึง รวมถึงสระน้ำที่เกิดจากการขุดและเกิดจากธรรมชาติ เช่น สระวัดจุมพล หนองคูม เป็นต้น

2) ทรัพยากรท่องเที่ยว เมืองสุรินทร์มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และหัตถกรรม ดังนี้ เช่น แหล่งพักผ่อนหย่อนใจตามห้วยหนองต่าง ๆ ปราสาท หมู่บ้านทอผ้าไหม เครื่องเงิน ที่กระจายตามอำเภอต่าง ๆ และวัดวาอารามต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทศบาลเมือง เช่น วัดบูรพาราม วัดศาลาลอย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานประเพณีสำคัญ เช่น

- งานแสดงของช้าง จังหวัดสุรินทร์ได้กำหนดจัดงานนี้ในวันเสาร์ - อาทิตย์ สัปดาห์ที่สามของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ถือเป็นงานประจำปีระดับชาติที่นำชื่อเสียงมาสู่ประเทศไทย และจังหวัดสุรินทร์ รายการแสดงที่น่าสนใจ เช่น ขบวนช้างศึก การแสดงศิลปะพื้นเมือง ฯลฯ

- งานช้างสุรินทร์ เป็นงานประจำปี ซึ่งจัดควบคู่กับงานแสดงของช้าง ประมาณกลางเดือนพฤศจิกายนเช่นกัน มีการออกร้าน การจัดแสดงนิทรรศการของส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ เช่น การแสดงศิลปหัตถกรรมพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวสุรินทร์

2.2.4 ประชากรและความหนาแน่น

ในปี พ.ศ. 2553 ประชากรในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ มีจำนวน 96,090 คน และมีความหนาแน่นของประชากร 8,436 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตาราง 2.3) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งทำให้บริเวณริมถนนเกือบทุกเส้นเป็นร้านค้า ยกเว้นภายในตรอกซอกซอยเท่านั้นที่ไม่ได้ประกอบอาชีพค้าขาย โดยผู้ที่ค้าขายรวมถึงผู้ประกอบการห้างร้าน โรงแรมต่าง ๆ มักจะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่น ๆ เช่น ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น เนื่องจากในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์เป็นศูนย์กลางของจังหวัด ดังนั้นจึงมีสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้นมากมาย เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการ ดิเกแถว ธนาคาร ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น ทำให้มีประชากรเข้ามาทำงานจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ตาราง 2.3 ประชากรและความหนาแน่น ในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ พ.ศ. 2553

ประชากร			พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ความหนาแน่น (คนต่อตารางกิโลเมตร)	จำนวนบ้าน (ที่จดทะเบียน)
ชาย	หญิง	รวม	11.39	8,436.35	ประมาณ 20,000
46,102	49,988	96,090			

ที่มา: ประมวลผลจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติ. “สถิติประชากรรายจังหวัด.” (ระบบออนไลน์ แหล่งที่มา: www.nso.go.th, 18 พฤศจิกายน 2553).

2.2.5 สภาพเศรษฐกิจ

พื้นที่ภายในคูเมืองชั้นในส่วนใหญ่เป็นพื้นที่การค้าและบริการ โดยมีพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยอยู่บ้าง นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการด้านสาธารณสุข สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ส่วนพื้นที่ภายในคูเมืองชั้นนอกส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัย และที่โล่งหรือที่ว่างที่ยังไม่ได้พัฒนา นอกจากนี้ยังมีพื้นที่การค้าและบริการแซมอยู่บ้าง

สภาพเศรษฐกิจของเทศบาลเมืองสุรินทร์นั้น ส่วนใหญ่แล้วเมืองสุรินทร์ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งผลิต แต่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและแจกจ่ายสินค้า และการขนส่ง โดยการขนส่งหลัก ๆ ของเมืองสุรินทร์จะใช้เพียงทางบก ได้แก่ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ โดยทางรถยนต์จะมีสถานีขนส่งหลักอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ แห่งแรกสถานีขนส่งจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่จะเป็นรถบัสไปต่างจังหวัด และต่างอำเภอ แห่งที่สองคือรถสองแถวบริเวณตลาดสด จะเป็นรถสองแถว และรถหลัก้อ เดินทางไปยังตำบล หรือหมู่บ้าน ภายในรัศมีห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 30 กิโลเมตร แห่งที่สามคือรถตู้ อยู่บริเวณหน้าวัดหนองบัว เป็นรถตู้เดินทางไปยังต่างอำเภอ หรือจังหวัดใกล้เคียง สำหรับการขนส่งทางอากาศนั้น ในช่วง พ.ศ. 2545 - 2547 สนามบินสุรินทร์เคยมีเครื่องบินพาณิชย์มาให้บริการ คือ สายการบินแอร์อันดามัน แต่ในปัจจุบันได้ยุติไปแล้ว ทำให้ปัจจุบันเฉพาะการขนส่งทางบกทั้งรถยนต์ และรถไฟที่มีความโดดเด่น

2.2.6 ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ในอนาคต (ตาราง 2.4)

ศักยภาพ/จุดแข็ง

- เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายผู้โดยสารที่สำคัญในการนำท่องเที่ยวสู่นครวัด นครธม ของประเทศกัมพูชา โดยผ่านทางช่องจอม
- พื้นที่เทศบาลเมืองสุรินทร์ เป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างปลอดภัยจากน้ำท่วม และภัยธรรมชาติ ถึงแม้จะเป็นที่ราบ แต่พื้นที่ก็สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางพอสมควร และไม่ได้เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ
- อำเภอเมืองสุรินทร์ถือเป็นจุดศูนย์กลางในเชิงภูมิศาสตร์เนื่องจากตั้งอยู่ตรงกลางของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ทำให้ได้รับอิทธิพลจากเมืองใหญ่อ่างนครราชสีมา และอุบลราชธานีค่อนข้างน้อย ทำให้เมืองสุรินทร์อาจเป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ได้ทัดเทียมกับสองเมืองดังกล่าวในอนาคต
- จังหวัดสุรินทร์ถือเป็นจังหวัดที่มีภาษาท้องถิ่นคือ ภาษาเขมร ซึ่งต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือภาษาถิ่นมักเป็นภาษาลาว ดังนั้นจึงมีจุดเด่นด้านพื้นที่ คือสามารถเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ภาษาเขมร รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเขมร

อุปสรรค/จุดอ่อน

- ความแออัดของที่อยู่อาศัยทำให้ชุมชนขยายตัวเข้าไปบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์ที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย และพื้นที่สาธารณะ ทำให้เกิดการพัฒนาค้าง ๆ ค่อนข้างยาก

ตาราง 2.4 ศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาเทศบาลเมืองสุรินทร์

ศักยภาพ	แนวทางการพัฒนา
- เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายผู้โดยสารที่สำคัญในการนำท่องเที่ยวสู่ นครวัด นครธม ของประเทศกัมพูชา โดยผ่านทางด่าน ชายแดนช่องจอม - พื้นที่เทศบาลเมืองสุรินทร์ เป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างปลอดภัยจาก น้ำท่วม ถึงแม้จะเป็นที่ราบ แต่ระบบการระบายน้ำค่อนข้างดี และไม่ได้เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ - อำเภอเมืองสุรินทร์ถือเป็นจุดศูนย์กลางในเชิงภูมิศาสตร์ เนื่องจากตั้งอยู่ตรงกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง ทำให้ได้รับอิทธิพลจากเมืองใหญ่อย่างนครราชสีมา และอุบลราชธานีค่อนข้างน้อย ทำให้เมืองสุรินทร์อาจเป็น ศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ได้ในอนาคต - จังหวัดสุรินทร์ถือเป็นจังหวัดที่มีภาษาท้องถิ่นคือ ภาษา เขมร ซึ่งต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือภาษาถิ่นมักเป็นภาษาลาว ดังนั้นจึงมีจุดเด่นด้านพื้นที่ ที่ สามารถเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ภาษาเขมร รวมถึง วัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเขมร	- สนับสนุนการพัฒนาระบบขนส่งต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนา สถานีขนส่งผู้โดยสาร รวมถึงสนับสนุนการให้สายการบิน เปิดเส้นทางจากจังหวัดอื่น ๆ มายังสุรินทร์ - สนับสนุนการลงทุนด้านอุตสาหกรรม การค้า มากขึ้น เพื่อ พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางด้านต่าง ๆ ในอนาคต - สนับสนุนการพัฒนาระบบขนส่งภายในเขตเทศบาลให้มี ประสิทธิภาพ เช่น เพิ่มรถสองแถว และเพิ่มจุดรับส่งให้ มากขึ้น รวมถึงพัฒนาคุณภาพของการบริการการขนส่งให้ มีมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ - สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาท้องถิ่น โดยเฉพาะภาษาเขมร โดย ผลักดันให้สถานศึกษาต่าง ๆ เปิดสอนเพื่อรองรับการเป็น ศูนย์กลางการศึกษาภาษาเขมรในเมืองไทย ในอนาคต

- โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ทางเดินเท้า ระบบระบายน้ำ ไฟฟ้า และน้ำประปาไม่เพียงพอ
- ระบบขนส่งภายในจังหวัดยังขาดประสิทธิภาพ ทั้งรถประจำทางไปยังต่างอำเภอมิไม่เพียงพอ อีกทั้งระบบขนส่งภายในตัวเมืองก็ยังขาดประสิทธิภาพ จะมีเฉพาะรถสามล้อ และมอเตอร์ไซค์รับจ้างเท่านั้น นอกจากนั้นก็จะเป็นรถตุ๊ก ๆ ซึ่งมีเพียงเล็กน้อยบางจุด แต่ก็ยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ
- ไม่สามารถทำให้เมืองสุรินทร์กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวได้ เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ยังมีจำกัดและไม่หลากหลายเท่าในภาคอื่น ๆ ของประเทศ จะมีเฉพาะงานช้างเท่านั้น ที่พอจะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่พบ เช่น การจราจรแออัดในช่วงโมงเร่งด่วน โดยเฉพาะถนนหลักเมือง (ทางหลวงหมายเลข 226) บริเวณหน้าตลาดน้อย ซึ่งเป็นจุดผ่านไปยังสถานที่ราชการจำนวนมากของจังหวัด บริเวณหน้าตลาดเทศบาลเมือง ในช่วงเช้า และเย็น และบริเวณวงเวียนน้ำพุถึงสี่แยกในท่าปลาในช่วงเที่ยงและเย็น นอกจากนี้ยังมีปัญหามลพิษต่าง ๆ เช่น มลพิษจากยานพาหนะ มลพิษการกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และมลภาวะทางเสียง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม ในเขตชุมชนแออัดในหลายจุดของเมืองสุรินทร์ด้วย โดยปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาแสดงดังตาราง 2.5

ตาราง 2.5 ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาของเทศบาลเมืองสุรินทร์

ปัญหา	แนวทางในการแก้ปัญหา
- ความแออัดของที่อยู่อาศัยทำให้ชุมชนขยายตัวเข้าไปบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์ที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย และพื้นที่สาธารณะ ทำให้เกิดการพัฒนาด่าง ๆ ค่อนข้างยาก - โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบระบายน้ำ ไฟฟ้าสาธารณะ ไม่เพียงพอ - ยังไม่มีระบบขนส่งภายในเทศบาลเมืองที่ชัดเจน ส่วนมากจะเป็นสามล้อและมอเตอร์ไซด์รับจ้าง รุดตึก ๆ เพียงบางจุด ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการ - ระบบขนส่งภายในจังหวัดยังขาดประสิทธิภาพ - ไม่สามารถทำให้เมืองสุรินทร์กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวได้ เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวยังไม่หลากหลาย จะมีเฉพาะงานช้างเท่านั้น ที่พอจะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ - นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่พบ เช่น การจราจรแออัดในช่วงโหม่งเร่งด่วน โดยเฉพาะถนนหลักเมือง (ทางหลวงหมายเลข 226) บริเวณหน้าตลาดน้อย ถนนกรุศรีในบริเวณตลาดสดเทศบาลเมือง และวงเวียนน้ำพุถึงสี่แยกในท่าปลาฯ ปัญหามลพิษต่าง ๆ เช่น มลพิษทางอากาศจากยานพาหนะ การกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและขยะอันตราย และมลภาวะทางเสียง เป็นต้น	- แนวทางการพัฒนาพื้นที่ภายในคูเมือง เช่น เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - การอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย - สนับสนุนการปรับปรุงผังเมืองให้มีประสิทธิภาพ - พัฒนาเมืองให้เป็นเมืองสะอาด ร่มรื่น และมีความเป็นระเบียบ สวยงามมากขึ้น - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการจัดการสิ่งแวดล้อม และพื้นที่สีเขียว เป็นต้น - สนับสนุนให้มีการรักษาสถานที่สาธารณะ และพัฒนาภูมิทัศน์ - ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และกำจัดน้ำเสียให้มีประสิทธิภาพ - ปรับปรุงสภาพการจราจร โดยเฉพาะช่วงโหม่งเร่งด่วน โดยให้รถวิ่งทางเดียว ในบริเวณพื้นที่ที่มีรถหนาแน่น โดยเฉพาะบริเวณโรงเรียน

2.3 สรุป

สภาพพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างโดยทั่วไปเป็นที่ราบ เหมาะแก่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่ง ทำให้เส้นทางมีความราบเรียบ และมีทางคดเคี้ยวน้อย อีกทั้งที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ โดยมีอาณาเขตติดต่อทั้ง สปป. ลาว และราชอาณาจักรกัมพูชา รวมถึงเป็นประตูไปสู่ประเทศเวียดนามได้ด้วย ซึ่งในปัจจุบันมีแนวคิดทางด้านการพัฒนาภูมิภาคอาเซียน ให้เดินทางถึงกันได้โดยเสรี เช่นเดียวกับในยุโรป โดยจะเริ่มจากการพัฒนาถนน และทางรถไฟให้เชื่อมโยงถึงกัน ดังนั้นเส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างจึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาแนวคิด และนโยบายดังกล่าวในอนาคต

ส่วนเมืองสุรินทร์ซึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างย่อมมีส่วนสำคัญต่อนโยบายดังกล่าวเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนสุรินทร์ค่อนข้างจะนิยมการเดินทางโดยรถไฟมาตั้งแต่สมัยอดีต ทำให้ในอนาคตเมืองสุรินทร์มีโอกาที่จะพัฒนาเป็นชุมทางรถไฟที่สำคัญเพื่อจะเดินทางสู่กัมพูชา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาภูมิภาคอาเซียนดังกล่าว